

тя, від якого засвічували свічки і прикрашали ними Вербу (символ зірок). Далі, запаливши у священному багатті коструба, кидали його до річки, освячуючи воду. Далі, бризкаючи освяченою водою на багаття, освячували його. Після того молоді у білих сорочках і вінках обходять по колу (за сонцем) вербу, перескакують, тримаючись за руки, священне багаття і перепливають річку (став), лишаючи у воді свої вінки.

Розвиток культів Лади, Дани і Полеля триває протягом усього подальшого шляху розвитку нашого етносу.

Палеолітична людність добувала собі засоби для життя збиральництвом (дикий мед, коренеплоди, гриби, ягоди тощо) та полюванням. Наймогутнішою зброєю тогочасної людини була булава. Відтоді, протягом десятків тисяч років, аж до гетьманських часів булава символізувала в Україні найвищу силу, а отже — й владу.

Десь у тому часі починає утверджуватись як культурний і релігійний осередок наддніпрянської людності майбутній Київ.

Як же їм велося тим прадавнім киянам та мешканцям інших поселень, тим пращурам, що протягом десятків тисячоліть жили на українських землях? Про це маємо досить повні відомості лише з мезоліту, коли останній льодовик повільно відступив на північ Європи і на українських землях утворились близькі до сучасних геоландшафтні зони.

У мезоліті (9-6 тис. до н.е.) та протонеоліті (6-5 тис. до н.е.) наші предки перейшли від мисливства до землеробства, і життя набуло форм, що в основних своїх рисах зберігалися до XX ст. На цей же період припадає утвердження психічних факторів розвитку етносу¹⁾.

2.2.2. АРІЙСЬКА ДОБА (ПІЗНЬОКАМ'ЯНИЙ І БРОНЗОВИЙ ВІКИ)

Арійською називаємо другу історичну добу нашого етносу, яка охоплює процес формування арійської спільноти та її величного світогляду і тягнеться від перших фіксованих виявів цього процесу у прототрипільській та трипільській культурі мезоліту й неоліту до його занепаду у бронзовому віці, тобто десь у 6-5 тис. до н.е. по 1 тис. н.е.

Відкривач трипільської культури В.Хвойко визначив її як давньоарійську, зокрема протослов'янську. "Народ, що мешкав у нашій місцевості з неолітичних часів, — писав В.Хвойко, — був не кочовим і не мисливським, а осілим землеробським плем'ям, яке на самому світанку свого існування вже носило у собі зародки тієї

¹⁾ — Як зазначає Тейяр де Шарден "починаючи з неоліту, соматичні фактори поступають в земній еволюції психічним факторам". Тейяр де Шарден. Феномен человека. М., "Прогресс", 1965, с.222.

сприятливої для розвитку громадського і родинного начала культури, яку ми послідовно бачимо й згодом, у пізніші і навіть сучасні нам періоди його зовнішнього і внутрішнього життя”¹⁾.

Походження терміну “арій” дехто виводить з “орій” (орач)²⁾. До цього можна поставитись з довірою, оскільки українська мова (мова нащадків причорноморських арійв, що лишилися на арійській прабатьківщині) й досі зберігає таку форму утворення віддієслівних іменників: водити — водій, носити — носій, палити — палій, красти — крадій, орати — орій і т.д. Разом з тим має бути старанно зважене й інше пояснення походження слова — від імені праукраїнського бога Ора. На другій версії наполягає американський дослідник Іван Стойко, який довідався про Ора і орійв з розшифрованих ним фінікійських і етруських написів. Не виключено, що обидві версії не суперечать одна одній (якщо, наприклад, слово “орати” утворене за іменем бога Ора). Самоназва наших предків — “арій” (“орій”) збереглась в українській мові в імені Юрій. Мабуть, саме за цим змістом імені Юрій християнство отожднило з іменем Георгос (Георгій), яке грецькою мовою означає те ж саме — орач, хлібороб.

Та ж людність, що лишалась на прадідівських землях, продовжувала клекотіти в етнокультурному вулкані, досягаючи карколомних висот у світоглядних, культурних і господарських сферах життя.

У 5 тис. до н.е., тобто ще до виникнення шумерської і трипільської цивілізацій, наші предки вже користувалися кованими мідними серпами³⁾, які наслідували неолітичні прототипи, а дещо пізніше освоїли й бронзу. Саме в Причорномор’ї і в східному Середземномор’ї було знайдено найдавніші вироби з бронзи. Саме тут (і тільки тут) існують свої власні прадавні назви для бронзи — у Дворіччі “забар”, на Україні “спиж”⁴⁾, що свідчить про наявність тут найдавнішої бронзолivarної металургії.

За відомостями, зібраними О.П.Знойко, англійські історики й археологи, вивчаючи руїни стародавнього храму Стоунхедж у Шотландії, дійшли висновку, що будівництво його було здійснене стародавніми пришельцями на Британські острови, які проникли сюди через Нормандію з берегів Дніпра. Ці пришельці і принесли з собою бронзові вироби⁵⁾.

¹⁾ — Хвойко В., Раскопки 1901 г. в области трипольской культуры, СПб, 1904, с.9.

²⁾ — Куратовський, с.114-115.

³⁾ — Данилевич В. Цікавий серп. — К., 1928, с.173. До цього слід додати, що поблизу Бахмута (нині Артемівськ) були виявлені доісторичні виробки мідної руди (шлаки, вугілля, тиглі та інші залишки металургійного виробництва). Див. Знойко О.П., згаданий твір, с.267.

⁴⁾ — Назва “Бронза” є міжнародним терміном і походить від назви порту Бріндізі, через який шло постачання Північної Європи виробами з цього сплаву. Жодна з індоєвропейських мов (крім української) власної назви для сплаву не мала. Див. Знойко О.П., згаданий твір, с.268.

⁵⁾ — Знойко О.П., згаданий твір, с.269.

гідронімії, ця спільнота розмістилась у Центральній Європі, чи також у прилеглих (і, безумовно, теж "лісових") районах ¹⁾. Як відомо, географічний центр Європи лежить в межах України, у Карпатах ²⁾, отже територія, де з мезоліту по енеоліт формувалась індоєвропейська спільність, що потім розлилась від Індійського до Атлантичного океану — це Північне Причорномор'я та прилеглі до нього землі від закарпатських рівнин до Північного Кавказу, тобто сучасні українські землі. В центрі цієї території у 4 тис. до н.е. розквітла т.з. трипільська культура.

Трипільська культура виявлена в порівняно невеликому колі (Одеса — Чернівці — Івано-Франківськ — Рівне — Київ — Черкаси — Одеса) ³⁾. Вони "створили зразкове для свого часу комплексне землекористування, сіяли пшеницю, ячмінь, просо, горох, розводили корів, коней, овець і свиней, багато полювали, ловили рибу, збирали плоди яблунь, груш, кизилу, вишень, абрикосів... Встановлено, що трипільські землероби називали себе "ораями" ⁴⁾, або "аріями", вважаючи обробіток землі дуже престижним заняттям. Це не завадило їм, однак, вивчати закономірності світобудови ⁵⁾, закони природи і людського спілкування.

Трипільці відігравали "провідну роль серед енеолітичних племен не тільки колишньої УРСР, а й усїєї Східної Європи... Історія трипільців пов'язала в один ланцюг історичного розвитку західноєвропейські та східноєвропейські енеолітичні племена" ⁶⁾.

Назва "трипільці" — умовна. Її запропонував першовідкривач викопних решток невідомої доти стародавньої культури археолог В.Хвойко, оскільки відкриття сталося поблизу міста Трипілля. Сьогодні ця культура досліджена значно повніше. Наявна інформація дозволяє визначити, що носіями т.з. трипільської культури були арійські племена шанувальників культу Лади, тобто культу астральної води і вогню. Оскільки воду уособлювала Лея (Дана), а вогонь Полель, Поле, то шанувальники цього культу звалися за іменами цих богів-близнят — лелегами (лелеками) і пеласгами.

Лелеги і пеласги мали спільне походження, спільний релігійний світогляд, спільну культуру. З Трійці астрального вогню (Зорі, Місяця, Сонця) вони найбільше шанували Зорю ⁷⁾, яку вважали своїм предком. Оскільки втіленням Зорі у туземному світі вважався білий птах з чорною позначкою, якого ми тепер зємо лелекою (гайстром, буселом і т.п.), то птах лелека шанувався як тотем (пре-

1) — Эт.пр., с.254.

2) — За іншими підрахунками центр визначають дещо північніше у Литві.

3) — І.У.І., с.82.

4) — Куратовський, с.114-115.

5) — За даними О.П.Знойко, трипільці в 4-3 тис. до н.е. будували обсерваторії як удома, так і для інших народів, наприклад, Стоунхед. Згаданий твір, сс.124, 136, 195.

6) — І.У.І.

7) — Зоря ще звалась Гайстра, Айстра (звідки — "астральний", астрономія та ін.).
Сучасна назва — Венера.

листом він надіслав деякі з розшифрованих ним давньоукраїнських текстів; порівняльну таблицю етруського, фінікійського, українського та англійського алфавітів; відкриті ним правила написання (отже, й прочитання) стародавніх етруських і фінікійських текстів та заклик до охочих продовжити розшифровку¹⁾.

Розшифровка стародавніх текстів сповнена небезпеки прийняти бажане за дійсне. Отже, для повного визнання відкриттів М.Суслопарова та І.Стойка потрібна перевірка використаних ними апаратів розшифровки безсторонніми дослідниками. Однак, навіть якщо апарати розшифровки, запропоновані М.Суслопаровим та І.Стойком, не виявляться прийнятними для інших, висновки, зроблені ними, не є якимось антиісторичним безглуздом.

Про те, що українська мова звучала вже кілька тисячоліть тому, говорили українські мовознавці О.Потебня²⁾, М.Красуський³⁾, російський історик Є.Классен⁴⁾ та багато інших незакомплексованих дослідників. Це, зрештою, впливає й з нашого невеликого дослідження про походження низки слів української мови від імені прадавніх божеств, викладене на початку роботи (1.2).

Орнаментика зовнішнього вигляду житла "дивовижним чином зберегла майже недоторканою стародавню оберігаючу символіку, що йде майже з енеоліту. Постаті "великої богині" на фронтонах енеолітичних моделей співвідносяться з дерев'яними жіночими постатями (з кіньми, або птахами) над фронтонами українських хат..."⁵⁾

Всесвітньо відома трипільська кераміка надзвичайно досконала і прекрасна, мала триколеровий візерунок — білий і чорний на червоному тлі. Форми візерунку можна бачити і на сучасних українських вишиванках, і на писанках⁶⁾.

Дожило до XIX ст. й типове трипільське господарське знаряддя: мотики, рала, серпи, сокири, ножі, тесла, долота, зернотерки, пряслиця; ті ж зернові культури — пшениця, ячмінь, просо, той же горох і коноплі тощо.

Нові галузі господарства підносили у свідомості етносу значення людини і землі, яка її годувала. У зв'язку з цим виникають і

¹⁾ — Простір тут широкий. Лише за останні два століття розкрито близько 26000 етруських некрополів, прикрашених рисунками й текстами.

²⁾ — Слова пісні "А ми просо сіяли, сіяли", говорив О.Потебня, звучали так само і в слогу вед (тобто не менш ніж 4-5 тис. років тому).

³⁾ — М.Красуський у своєму дослідженні "Древность малороссийского языка" (Одесса, 1880) показав, що українська мова найдавніша з усіх арійських мов (включно з санскритом, грецькою і латиню).

⁴⁾ — Є.Классен першим висловив думку, що етруски розмовляли українською мовою, коли прочитав на могильному камені Енея "Ой, дорогі, хороші!". (Див. С.Плачинда, Звідки ж взялися голландські козаки?, "Літературна Україна", 1990, 25 жовтня, с.4).

⁵⁾ — Б.А.Рыбаков. Язычество древней Руси. М., "Наука", 1987, с.494. Надалі — Рыбаков.

⁶⁾ — Порівняльну таблицю трипільської кераміки і сучасних українських писанок, як і цитований текст, див. I.Luciw, A.Kmit, L.Luciw. Eggs Beautiful, Smith-Lund Press, 1980.

посилуються культу землі і людини, що й відбивається у назвах трипільських племен. Так терміни делеги, пеласги й струски, як назви трипільських племен, поступово витісняються термінами тракійці¹⁾, гети²⁾, кімерійці³⁾.

У 3 тис. до н.е. на територію України витісняються з Малої Азії етнічно близькі струскам і делегам пастуші племена, які вважали себе нащадками Місяця, отже, мали своїм тотемом його земне втілення — козу. Прихильники місячного культу потіснили культ Зорі. З 2 тис. до н.е. на території України Трійку астрального вогню очолює Місяць. Відтоді ж символи племен пастухів — пастуша палиця, або кий, та бараняча шапка стають шанованими на Україні.

Кий стає знаком верховної князівської влади, а шапка — знаком заможності, належності до вільної верстви населення⁴⁾.

Період остаточного розпаду трипільської спільноти випадає на час посилення енергії тюркського етногенезу. Під тиском зрослої чисельності тюркських племен міграційний рух місцевої людності змінює напрям на протилежний. Починають повертатися на прабатьківщину деякі пізньоарійські племена скитів, з приволзьких і приуральських степів витискуються на степи України племена сарматів. Однак дуже мало змінюється у духовному й культурному житті протоукраїнського етносу: ті ж самі тричленні символи (табл. XV) і тричленні структури, які характеризували трипільців, лишилися найхарактернішими і для пізньоарійської (кімерійської, скитської, сарматської та слов'янської) ідеології, космології, громадського ладу, політичної і жрецької організацій, символіки кольорів і знаків (табл. XVI), що свідчать про єдиний, безперервний етнокультурний процес, про те, що зміна назв етносу і навіть перебрання першості й верховенства різними його складовими частинами аж ніяк не є доказом зміни самого етносу.

Ім'я лелегів, як найдавніша назва протоукраїнців, — напівлегендарне... Надійними історичними джерелами зафіксовано дещо пізніше ім'я — кімери (діалектні модифікації: чемери, шумери, самари, жмери, гмири). Згадки про Кімерію і яснооких, русявих кімерійців⁵⁾ знаходимо у клинописних текстах припонтійських

¹⁾ — Тракійці (за О.Знойко, від "трак" — чоловік) — назва пізньопелесгійських племен. В українській мові, під впливом неправильного російського перекладу, поширився також термін "фракійці".

²⁾ — Гети — скотарі, пастухи. У литовській мові збереглось: гетіс — пасовище.

³⁾ — Кімерійці — гето-тракійські племена. Судячи з назви — шанувальники культу Землі (Кі — ім'я богині Землі у Південному Причорномор'ї, зокрема у Дворіччі).

⁴⁾ — До самого останнього часу найбільшою ганьбою для чоловіка в українському селі була непокрита голова. Навіть малі хлопчачки, що бігали босі або й без штанів, обов'язково носили картузи. Звідси й найбільша образа — збити шапку, звідси й найбільша повага — зняти шапку.

⁵⁾ — О.Капанцян Г.А. Историко-лингвистические работы. — Ерван; Изд-во Арм. ССР, 1975, т. 2, с.286.